

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יט]

שלא יהיה דבר עונה כנגד פניו של אדם הקורא או המתפלל כמלא עיניו⁽⁴⁷⁾.

47) ושיעור 'כמלא עיניו' [שמבואר להלן (ס"ק כט)] שהוא השיעור שאסור לקרוא נגד ערוה, כתב בביה"ל לקמן (סי' עט ס"א ד"ה או, לענין צוואה מלפניו) שלענין סומא צריך לשער 'כמלא עיניו' של אדם בינוני. ולגבי 'כמלא עיניו' בלילה, כתב החי' אדם (כלל ד ס"ג), שמשער כמו שרואה ביום.

[משנ"ב ס"ק כ]

אימא כהנמה בעלמא דמי⁽⁴⁸⁾.

48) ומדבריו אלו מוכח שמותר לקרוא קריאת שמע נגד ערות בהמה. וכן כתבו הפרי"ח (ס"ק ד) והפמ"ג (משב"ז ס"ק א) והשו"ע הרב (ס"ו) והבן איש חי (שנה א פ"ב אות ה) והכף החיים (ס"ק כט). והאורח נאמן (ס"ק יב) כתב, שממירת הוזהרות יש להזהר שלא לקרוא מול ערות בהמה, אם לא יתבטל משום כך ממצות קריאת שמע.

[משנ"ב ס"ק כא]

דלא חשש לדעת המחמירין רק לכתחלה⁽⁴⁹⁾.

49) ומדבריו אלו שלכתחילה אין לקרוא קריאת שמע כנגד ערות קטן, הורה הגרי"ש אלישיב (קונטרס הל' יחוד וצניעות אות י) שראוי

להחמיר שלא לגלות ערות קטן וקטנה אפילו פחותים מגיל תשע ושלש שנים כנגד המזוזה.

[משנ"ב ס"ק כה]

אז טפח מבשר האשה⁽⁵⁰⁾.

50) וכשנמצאת האשה מאחורי יריעה שדרכה אין להכיר אלו מקומות גלויים בגוף האשה, אלא רק מבחין בדמות הגוף כמו צל, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"א סי' מב) שהיא נחשבת למכוסה, ויכול לומר דברים שבקדושה כנגדה.

[משנ"ב ס"ק כו]

ואפילו היא בבית אחר ורואה אותה דרך עששית שבהחלון, לפי שבראיה תלה הכתוב⁽⁵¹⁾.

51) אבל כשליבו רואה את הערוה, כתב בביה"ל לעיל (בהקדמה לסי' עד אות ג) שכיון שאיסורו רק מדרבנן, מועיל הפסק של עששית.

[משנ"ב ס"ק כט]

והאחרונים הסכימו, דכל אלו העצות לכד מהחזרת פנים לא מוקנה⁽⁵²⁾.

52) ואפילו אם מכסה את עיניו, או שלובש משקפיים ועוצם את עיניו, כתב החו"א (ארי"ח סי' טז ס"ק ז) שאסור, והא"א (בוטשאטש, סי' י) מתיר כשמכסה עיניו.

הלכות קריאת שמע סימן עה עו

המשך מעמוד 218

אותה (שיח הלכה אות ב).

[משנ"ב ס"ק ח]

חזר וקרא קריאת שמע⁽⁹⁾ בלא ברכותיה⁽¹⁰⁾.

9) ולקמן לגבי צוואה קבועה (סי' פא ס"ק יג) ולגבי גרף של רעי (סי' פז ס"ק ג) כתב, שאם לא ידע שהם שם ולאחר מכן מצאם בשיעור כמלא עיניו, בדיעבד אינו חוזר וקורא קריאת שמע.

10) ולגבי מי שמסתפק אם קרא קריאת שמע כנגד הערוה, כתב בביה"ל לעיל (הקדמת הפמ"ג לסי' עד אות א) שהנדרן אם צריך לחזור ולקרא שמע עם ברכותיה, תלוי בשאלה אם הלכה כרבא שכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואם כן הוא ספק דאורייתא וחוזר וקורא עם הברכות, או שאין הלכה כרבא ואם כן הוא רק ספק דרבנן, וחוזר וקורא אך אינו מברך, משום שיסיפק דרבנן לקולא.

[משנ"ב ס"ק ט]

עין בסימן עט סעיף ב בבאור הלכה⁽¹¹⁾.

11) שכתב שם (ד"ה אותה) שאם הוא עוצם את עיניו לכל הדעות יש להקל. ובלא עצימת עין, נכון להחמיר אפילו בעובר ואינו עומד, וכן המנהג.

[ביה"ל ד"ה העיבור]

דבצדדין שלפניו גפסן האליה רפה מקל⁽¹²⁾.

12) ובצדדין שלפניו שיכול לראותם בלי להטות את ראשו, הביא במשנ"ב לקמן (סי' עט ס"ק ה) את דעת החי' אדם שלכולי עלמא דינם כלפניו.

[ביה"ל ד"ה היתה]

עין לקמן בסימן עח במשנה ברורה⁽¹³⁾.

13) שם (ס"ק ב) כתב שאף שברכיו לחות ממי הרגלים, מותר לקרוא.

הכניסה לבית הכנסת, אלא מיד שיוצא מבית הכנסת יקנה נעליו היטב, כדי שלא יברך ברכת 'אשר יצר' כשצוואה דבוקה לנעלו.

6) אבל צוואה נוגעת בשאר בגדיו ומכוסה, משמע בשו"ע להלן (ס"ד) שמותר, וכתב המג"א (ס"ק ו, הובא במשנ"ב ס"ק יב) שכן מבואר בשו"ע לקמן (סי' עח).

ובטעם החילוק בין בגדיו לסנדלו, כתב המג"א (שם) שסנדל בטל לגבי הגוף ושאר בגדים אינם בטלים, וביאר השו"ע הרב (ס"ב) שהסנדל משמש את הרגל לדרך על הצוואה, והרגל היא שמעמידה את הסנדל על הצוואה, ולכן נחשב שרגלו נוגעת בצוואה, אבל שאר בגדים אינם משמשים לנגיעה, ועל כן נחשבים לכיסוי. ועוד טעם כתב המג"א, שסנדל עשוי להילוך ודרך הילוכו מתגלה מקצת הצוואה, ועל כן אינו נחשב לכיסוי. והא"ר (ס"ק ה) כתב שהנעל נחשבת לגרף של רעי, והא"א (בוטשאטש) כתב שכיון שהנעל עשויה לדרך במקומות שאינם נקיים, הריהי נחשבת לצוואה במקומה.

ובצוואה הדבוקה לערדליים שהם מכסים את הנעלים, כתב בשו"ת דובב מישורים (ח"ב סי' יג) שאסור, משום שאף הם בטלים לגופו.

[משנ"ב ס"ק ו]

קצא צואה דבוקה בסנדלו⁽⁷⁾.

7) ולענין מי רגלים על נעלו, כתב הא"א (בוטשאטש) שיש להחמיר, משום שאיסורם מדרבנן הוא כעין דאורייתא. אמנם הכף החיים (ס"ק י) כתב שכיון שבצוואה דבוקה לסנדלו לא נפשת הספק בגמרא, אין להחמיר במי רגלים שאיסורם רק מדרבנן.

[משנ"ב ס"ק ז]

והוא הדין אם היתה שטה על-פני הקנים⁽⁸⁾.

8) דברי המשנ"ב הם במים עכורים, ולכן אסר רק בשטה על פני המים. אבל במים צלולים, כתב להלן (ס"ק כא) שאסור אף כשהמים מכסים

הלכות קריאת שמע סימן עה

לכסות (הגהת אלפסי החדשים): **ג** (טז) **י"ג** לזהר משמיעת קול (ט) **יז** זמר אשה בשעת קריאת שמע: הגה ואפלו באשתו, אבל קול הרגיל בו אינו ערוך (כ"י בשם אהל-מועד והגהות מיימוני): **ד** "אסור לקרות (יט) **כנגד ערוה אפלו (כ)** של עובד-גלולים **וכן כנגד (כא)** ערות קטן אסור. (כב) **י"ג** מתירין נגד ערות קטן כל זמן שאינו ראוי (י) (כג) **לביאה** (רבינו ירוחם והרא"ש פרק מי שמתו ומהר"א מפראג). (כד) **וכן עקר (עין בירור-דעה סימן רסה): ה' ערוה (כה)** בעששית ורואה אותה דרך דפנותיה (כו) **אסור לקרות כנגדה, דכתיב 'ולא יראה בך ערות דבר' והא מתחזיא: ו' היתה (כו)** ערוה כנגדו (כח) **והחזיר פניו (יא)** [וא] ממנה (כט) **או שעצם**

שערי תשובה

בזה ובשורת בית-אפרים חלק אה"ע בסופו: [וא] **מקום**. עבה"ט. ועין בירור סי' א לענין ערם לא יעשה מפני הכרחה, והפוסקים כתבו שדאפלו הפיכת פנים לא מקני לאחר שיקרף ויכון להוציאו כיון שהוא צריך לצאת בכרחה ושומע כעונה, וא"כ אסור לערם לבנו, שאז היתה שמיעתו כדבור והדבור אסור, ועין שם בת"ש סי' ס"ט וחתאר בסימן פה א"ה וע"ש בת"ש סי' ע' שאפלו הולך במכנסים תחת קנחתו יש לזהר אע"ג דמפסיק האבנט, שלבו רואה ערוהו דרך חתוף המכנסים, ולא דמי למחבק גופו ברוכותיו בסימן עד, ומשמע אפלו תחת בגדיו י"ל דורונומוי דבר שגבנה (אפשר שצ"ל בגופו)

באר היטב

(ט) **זמר אשה**. אפלו פנויה, ובא"ע סי' כא משמע דקול זמר א"א לעולם אסור לשמע אבל קול דבורה שרי, עמ"א ובב"ח ובגד-אפרים: (י) **לביאה**. הינו כן ט' שנים, וכ' המ"א ומ"מ לא יאחז המולה בערוה בשעת כרחה. וקטן בעצמו יוכל לקרות אפלו הוא ערם, עמ"א: (יא) **ממנה וכו'**. כ"ח פסק דוקא

משנה ברורה

קרי נכרית להשער שנקחם ואינו דבוק לבשרה, וסבירא לה דצל זה לא אמרו חז"ל שער באשה ערוה, וגם מתר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש. (כא) **י"ג** חולקין ואומרים, דאף בפאה נכרית שער שער באשה ערוה ואסור פריעת ראש. וכתב הפריימג'דים, דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגלה, יש להם לסמך על השלחן-ערוה, ומשמע מזה שם דאפלו שער של עצמה שנקחם ואחר-כך חברה לראשה גס"כ יש להקל, ובספר מגדבורים הקמיר בזה, עין שם. וכתב עוד שם, דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, בודאי הדין עם המחמירין בזה, משום מראית העין, עין שם: **טז** (טז) **י"ג** לזהר וכו'. ובדיעבד אם קרא, חוזר וקורא בלא הכרחתו⁽³¹⁾. עין בבאור הגר"א ופריימג'דים: (יז) **זמר אשה**⁽³²⁾. אפלו פנויה⁽³³⁾; (כג) **אבל שלא בשעת קריאת שמע שרי**, (כג) **אף שלא יכון להנות מזה כדי שלא יבוא לידי הרהור**⁽³⁴⁾. וזמר אשת איש⁽³⁵⁾, וכן כל העצירות⁽³⁶⁾, לעולם אסור לשמע⁽³⁷⁾, (כד) **וכן פנויה שהיא נדה**⁽³⁸⁾, מכלל צריות היראה⁽³⁹⁾, (כה) **ובתולדות דין**⁽⁴⁰⁾ כלם בחזקת נדות הן⁽⁴¹⁾ משגיג לזון זמן וסת⁽⁴²⁾. וקול זמר פנויה נכרית, היא גס"כ בכלל ערוה (כו) **ואסור לשמע**, בין בהן ובין ישא⁽⁴³⁾. ומכל מקום (כז) **אם הוא בדרך בין העצום או בעיר והוא אנוס, שאי אפשר לו למחות, פיון דלא מצינו דמקרי ערוה מדאורייתא, מתר לקרות ולברך, דאם לא-כן פיון שאנו שרויין בין העצום נתבטל מתורה ותפלה, ועל זה נאמר "עת לעשות לה' הפרו תורתך"**; (כח) **אף יתאמץ לבו לבן להתקשה שהוא עוסק ולא יתן לבו לקול הזמר: (יח) הרגיל בו**. רוצה לומר, פיון שרגיל ב⁽⁴⁴⁾ לא יבוא לידי הרהור⁽⁴⁵⁾, (כט) **ואפלו מאשת-איש, ואפלו הכי (ל) אסור לבן להנות מדבורה**⁽⁴⁶⁾, שהרי אפלו בכנניה אסור להסתכל להנות: **ד' (יט) כנגד ערוה**. דכתיב **"פי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך ונהיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר"** וגו', (לא) **מפאן למדו חכמים, שכל מקום שה' אלקינו מתהלך עמו, דהינו שאנו עוסקים בקריאת שמע ותפלה (לב) או בדברי-תורה, צריך לזהר שלא יראה ה' בנו ערות דבר, דהינו שלא יתה דבר-ערוה כנגד פניו של אדם הקורא או המתפלל כמלא עיניו**⁽⁴⁷⁾, כדמוכח בסימן עט סעיף ב, וכן שלא יתה אז ערם שעל-ידיו מתארה ערוה שלו, כלול גס"כ במקרא הנה: **(כ) של עבדים**. אף-על-פי שגאמר בהם **"בשר חמורים בשכם"** אימא בבמהמה בעלמא דמי⁽⁴⁸⁾, קא משמע לן: **(כא) ערות קטן**. עין בבית-יוסף דלא חשש לדעת המחמירין רק לבתחלה⁽⁴⁹⁾, אבל בדיעבד אם קרא אין חזון וקורא: **(כב) י"ג מתירין**. וקטן בעצמו יוכל לקרות כשהוא ערם עד כן ט' שנים, ונגד ערות איש הוא מתר רק עד שגעי לחנוף. ועין במגן-אברהם, ועין סימן שמג: **(כג) לביאה**. הינו בקטן עד כן ט' שנים, ובקטנה עד כה ג' שנים: **(כד) וכן עקר**. כתב המגן-אברהם: ומכל מקום לא יאחז המולה הערוה בידו בשעת הכרחה, ותאליה רבה ומחצית השקל מקליו, והפריימג'דים כתב דעכשיו שאין בקיאין כל-כך יש לחש לסכנה ויש לחפש בידו, וגם הגר"א בירור-דעה סימן רסה פסק דאסור לעשות פהמגן-אברהם: **ה' (כה) בעששית**. היא של זכוכית, או בגד דק המנהיר עד שגארת הערוה, או טפח מבשר האשה⁽⁵⁰⁾ במקום שדרכה להיות מכסה, שגם זה הוא נקרא ערוה, וכנ"ל בסעיף א. ועצמית עינים שרי בכל זה לכלי עצמא, פיון שהערוה על-כ"ל פנים מכסה ח"א, וכ"כ הפמ"ג לענין עששית: **(כו) אסור לקרות**. ואפלו היא (לג) בבית אחר ורואה אותה דרך עששית שבהחלון, לפי שבראיה תלה הכתובה⁽⁵¹⁾, (לד) **ואפלו בדיעבד צריך לחזור ולקרות: ו' (כו) ערוה כנגדו**. עין בפריימג'דים ואחרונים, דבהוא עצמו ערם אפשר דגם לדעת השלחן-ערוה לא מהני כל אלו העצות: **(כח) והחזיר פניו**. רוצה לומר (לה) אפלו התחנך פנים לבד בלא גופו, דלא גרע מעצמית עינים דשרי לדידה, ועין בסמך: **(כט) או שעצם וכו'**. (לו) **והאחרונים הסכימו**, דכל אלו העצות לבד מהחזרת פנים לא מהני⁽⁵²⁾, דלא כתיב **"ולא תראה"** אלא **"ולא יראה"**, ורוצה לומר: לא יראה הרואה; ואפלו התחנך פנים שהתר הוא (לי) רק דוקא אם החזיר כל גופו ועומד בצד אחר, דנעשית הערוה מצדו, אבל אם החזיר פניו לבד לא מהני. ואם-כן,

שער הציון

(כא) בארשבע, ועין בישיבות-יעקב: (כב) פריימג'דים: (כג) פשוט: (כד) פריימג'דים: (כה) אחרונים: (כו) פריימג'דים: (כז) ח"א-אדם: (כח) עבודת-היום: (כט) אחרונים: (ל) ח"א-אדם: (לא) רבנו ירוחם: (לב) מרדכי: (לג) פריימג'דים: (לד) פשוט: (לה) כן כתבו הפוסקים לדעת: (לו) כ"ח ושו" וקמ"א אברהם והגר"א וסג"ו ודרך-החיים וחי"א-אדם: (לז) ט"ו והגר"א והגר"א וסג"ו ודרך-החיים:

הלכות קריאת שמע סימן עה עו

עיניו או שהוא פלילה או שהוא סומא, מותר לקרות, (ל) דבראיה תלה בחמנא והא לא חזי לה:

עו להזהר מצוה בשעת קריאת שמע, וכו' ח' סעיפים:

א צוה (ב) (א) בעששית, מותר (ב) לקרות (ג) כנגדה אף-על-פי שרואה אותה דרך דפנותיה, משום דבכסוי תלה בחמנא, דכתיב 'וכסית את צאתך', והא מתבטא: **ב** צוה בגמא, מניח (ד) סנדלו עליה וקורא, דחשיבא במכסה, וכיון שאין רים רע מגיע לו מותר. והוא (ה) שלא יהא סנדלו (ו) נוגע בה: **ג** *העבירו צוה (ז) לפניו, אסור לקרות (ז) (ח) כנגדה. ופי' חזיר צוה עוברת דמי, אפלו עולה מן הנהר אין הרחיצה מועלת לו, (ט) דהוי בגרף של רעי: **ד** *היתה צוה על בשרו *ומכסה

א תבואה כ"ח ב' שם
ג שם ד' שם לפרוש
הראש

באר היטב

החזרת פנים מהני אכל צצימת עינים או לילה או סומא לא מהני ע"ש. וכן הוא דעת המ"א וט"ו (ועין בספר אליהו דבה פלפול ארץ מזה). וט"ו העלה עוד דהך החזרת פנים דהתירו הוא דוקא שהחזיר כל גופו ועומד לצד אחר ע"ש. והמחבר יד-אחרון העלה דבריו ש"ע ע"ש. מותר להרהר בד"ת אעפ"י שהוא מסתכל בערוה, פרי"ח וכו' המ"א סי' פה ס"ק ב:

(ב) בעששית וכו', ואם מגיע לו רים רע אסור, ל"ח פרק מי שמתו אות קנב: (ג) כנגדה. פרוש, ובעיניו החזקה מלפניו כמלא עיניו ומלאחזיו ד' אמות.

משנה ברורה

בהוא עצמו ערם לא יציר שום עצה שיהא מותר לדבר דבריתורה. וכתב במשפחות-זקב, דאם הוא ברשות אחר ואדם ערם הוא ברשות אחר כנגדו, והוא ערום עיניו מלראותו, יש לומר דשרי בזה לכלי עלמא, וכן משמע קצת בדרך-החיים. ובסימן עט אות ח באשל-אברהם משמע דתנור מזה, וכן בתיאורם כלל ד' אות ט לא משמע כן⁵³. אכן אם חלון של זכוכית מפסיק בינו לערוה וערום עיניו מלראותו, מהני לכלי עלמא, כיון דיש על-כפל-פנים אינה חציצה המכסה נגד הערוה. מותר להרהר בדבריתורה כשהוא ערום⁵⁴, ואין צריך לומר כנגד ערוה אחרת, שגאמר "ערוה דבר", דבור אסור, הרהור מותר. ומכל מקום אין לו לשמע אז ברכה מחברו לצאת ידי חובה, כי אי אפשר לומר שומע בעונה כיון שאי אפשר לו לענות⁵⁵ [אחרונים]: (ל) דבראיה תלה. רוצה לומר, אף-על-פי שהוא בסמוך לו חוץ ד' אמותיו, דבצוה קמא לן בסימן עט דאסור אפלו אם הוא מלאחזיו, בזה גלה הכתוב דתלי רק בראיה. ונפקא-מנה בכל זה אף לדין דמחמירין בעצימת עינים וכו', מכל מקום אם החזיר פניו וגופו מן הערוה מהני לכלי עלמא אפלו בסמוך לו:

א (א) בעששית. הוא של זכוכית או דבר אחר המנחיר: (ב) לקרות. דע דבכל ההלכות אלו עד סימן פח, (ב) וכן לענין אסור ערוה הנזכר לעיל, כל מקום שנוקד הדיו לענין קריאת שמע, בין לענין דהר בין לענין אסור, הוא לא דוקא קריאת שמע, (ב) דהוא הדיו חוץ ותפלה וכל עניני התדושה⁵⁶, וכן שאומרים בלשון-קדש וכו' בלשון חל: (ג) כנגדה. ואם מגיע לו רים רע, אסור. ואפלו למאן דאמר בסימן עט סעיף ב דהפסקה מועלת לרים רע, דוקא מחצה שהוא רשות כפי עצמו אכל כפיית כלי לא. ומכל מקום אין צריך בזה ד' אמות ממקום

שערי תשובה

והפסקה מעליהם היא משא"כ אכנס בעלמא, וע"ש ה"א דאפשר לא סגי אם מכסה מתנחם ולמטה ולמעלה הוא ערום, משום כבוד הברכה ע"ש, ומכ"ש כאן בק"ש ותפלה שגאמר הכון כו' ופשוט:

ע"ש. והמחבר יד-אחרון העלה דבריו ש"ע ע"ש. מותר להרהר בד"ת אעפ"י שהוא מסתכל בערוה, פרי"ח וכו' המ"א סי' פה ס"ק ב:

באר הגולה

* העבירו וכו', לקרות כנגדה. עין במשנה ברורה מה שכתבנו: אם העבירו על-פני רחבו וד' בד' אמות, הוא מדברי רש"י. ואף דלפי מה דכתב הפנא-אברהם בסימן עט סעיף ב דעדיין שלפניו הוא כלפניו, היה נכון להחמיר גם בזה, וכן כתב הלבוש-ישרד, מכל מקום לא רצינו לסתם כן, משום דבעדיין שלפניו גס"כ האליה רבה מקל⁵⁷, ובכרת בענין זה, שהרבה אחרונים פוסקים כהפ"ח אפלו בלפניו ממש, על-כן נראה דאין להחמיר בעדיין שלפניו בזה: * היתה צוה וכו', ואם ברכיו לחות מפני-רגלים בטופס על-מנת להטפסין ומכסה כנגדו, עין לקמן בסימן עח במשנה ברורה⁵⁸. * ומכסה כנגדיו. עין בפריימג'ים שכתב, דלא נחבאר שיעור הפנה המכסה אי בעינן ג' טפחים או ד' בג' אצבעות. ולא אבין כונתו, דהלא אימא בסעיף ו' דצוה כל-שהוא יכול לבטלה ברק, אלא לא בעינן שיעור להכסוי, ומקרא מלא הוא: "ותפרת בה ושתת וכסית וגו'". ולומר דהקא גרע משום דבשרו מטפן מצוה, זה אינו, דאם-כן מאי מהני אם הוא כסוי גדול. ועין עוד בפריימג'ים שכתב על מה דכתב הפנא-אברהם בסעיף קטן ג, דאם היה על ידו וכו' דשרי לקרות כנגדה, דדוקא כנגדה אכל הוא עצמו לא, עין שם ונחבאתי כל זה במשנה ברורה סקי"ן: אף דמדברי הרשב"א ושלמידי הרבנו יונה שהובא בבית-יוסף משמע דאף הוא עצמו מותר, וכן הקשה הלבוש-ישרד ותקשיא השנה שהקשה הוה"ו דלהרשב"א אסור, יש לדחות. אמנם באמת נראה, דהלא בלא הכי יקשה על הפנא-אברהם האידן סתם לדינא כהפית-יוסף ושלמידי הרבנו יונה והרשב"א להקל, הלא הרמב"ם סתם על זה: וכמה גאונים חזרו שאסור לעשות כן, וכן נכון לעשות, והביא כל זה בבית-יוסף לבסוף, אלא דהוא מסכים לדבריו להחמיר למעשה. אף על-פי אמת נראה, הכל, דכונת הרמב"ם הוא לדקדא מותר, דאין על זה שם צוה, אף מכל מקום נכון להחמיר בדבריהם שלא לקרות קריאת שמע בידים מטנפות כאלו, וכמו שכתב בקטף-משנה, אס"כ על-פני פנים אחר בודאי מותר לקרות נגדה, וזה כונת הפנא-אברהם שכתב "נגדה"; ומה שצין על זה שלמידי הרבנו יונה והרשב"א, הניו דהם הסכימו על זה בפרוש שאין על זה שם צוה, ודלא כהגאונים (היו הרבנו חננאל וכו') שהובא בהרא"ש שהובא בהרמב"ם שפסקו לאסור כרב חסדא, אס"כ על-פני פנים אחר מותר לקרות

שקלה הרים, (ד) אלא כל זמן שאין מגיע אליו סגיה⁵⁹, כן כתב הפריימג'ים בסימן זה, אכל בסימן עט במשפחות-זקב נשאר בצריך עיון. ועין בסימן עט בבאר הגולה: **ב** (ד) סנדלו. לא דוקא סנדל, הוא הדיו באינה דבר שמכסה⁶⁰ מהני, ונקט סנדל, (ה) דלא תימא דבטל לגבי גופו והוי כמו שמכסה אותה בגרלו יחפה, (ו) דבנדאי אין גופו חשוך כסוי⁶¹, קא משמע לן: (ה) שלא יהא וכו'. רוצה לומר, אפלו אם אין הצוה מתפשט על צדדי הסנדל מבחוץ ואינו נראה; ואף-על-גב דבעששית אפלו נוגע ודבוקה בה שרי מפני שאינו נראה מבחוץ, סנדלו גרע טפיה⁶² מפני שעתה הוא מלבוש שלוי⁶³, על-פני (ו) אם חלצו וקסה בו שרי: (ו) נוגע. עין בעלת-תמיד ופריימג'ים שמצדדים לומר, דאם אחר שקרא קריאת שמע וברכותיה מצא צוה דבוקה בסנדלו⁶⁴ מתחתיתו, חזרו וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה, עין שם הטעם. ואם נתפשט הצוה גם בצדדי הסנדל מבחוץ, עין לקמן סעיף ח סעיף-קטן ל מה שכתב שם: **ז** (ז) לפניו. והוא הדיו אם היתה שטה על-פני המים⁶⁵: (ח) כנגדה. עין בבית-יוסף דסובר דאין לחלק בין צוה קבועה לעוברת, על-פני גם בזה בעינן הרחקה מלפניו כמלא עיניו ומלאחזיו ד' אמות ממקום שקלה הרים, וכן העלה הש"י והפריימג'ים. ואף אם העבירו צוה מלפניו על-פני רחבו, אז יד' בד' אמות, דהינו קדם שמגיע לז' אמותיו, או אחר שנתרחקה ממנו ד' אמות שרי, כיון שהוא אז מצדו, ואמרין בסימן עט דמצדו הוי כמו לאחזיו, דסגי בד' אמות ממקום שקלה הרים [דעוד מקום שקלה הרים הוא כמו צוה ממש, כיון דרים רע שיש לו עקר הוא, ובדלקמן בסימן עט]. והפ"ח והאליה רבה פסקו, דכיון דצוה עוברת היא ואינה עומדת במקום אחד, סגי בהרחקת ד' אמות ממקום שקלה הרים אפלו מלפניו, ויש להחמיר בכתחלה; ולענין דיעבד, אם כבר קרא והתפלה והיתה הצוה עוברת לפניו חוץ לז' אמות, עין בפריימג'ים שכתב וזה לשונו: וכבר כתבנו, כל היכא דאיכא פלגתא חזרו וקורא קריאת שמע⁶⁶ בלא ברכותיה⁶⁷, ובתפלה אינו חוזר ומתפלה, עין שם עוד: (ט) דהוי בגרף. ואם החלון פתוח וחזיר עובר אם מותר לקרות, עין בסימן עט סעיף ב בבאר הגולה⁶⁸ ובמשנה ברורה מה שכתב שם:

שער הציון

(ב) בסימן עט: (ג) הרמב"ם וקלמן סימן פה: (ג) אחרונים: (ד) פריימג'ים: (ה) הרא"ש: (ו) מאמר-מרדכי, ועין בבאר הגולה: (ו) פריימג'ים:

הלכות קריאת שמע סימן עה עו

ביאורים ומוספים

סימן עו

להזהר מצוה בשעת קריאת שמע

[משנב ס"ק ב]

וכל עניני הקדשה⁽¹⁾.

(1) ולגבי עשיית מצוות במקום מטונף, כתב בביה"ל לקמן (סי' תקפח ס"ב ד"ה שמע) שלא מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאינו נקי, וכי אסור ללבוש טלית של ארבע כנפות כשגופו או המקום אינו נקי, ולא מצינו כן בשום מקום, ונשאר בצריך עיון, ובהמשך הביא את דעת המטה אפרים שהחמיר בכך משום שאינו גרוע מהרהור בדברי תורה, וגם שאין לעשות עבודת השם דרך בזיון.

וביאר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"כ דבר הלכה אות לו) שכונת הביה"ל היא רק לכתחילה, שצריך לדחות את קיום מצוות התורה עד שיוכל לקיימן במקום נקי, אבל לא להימנע משום כך מללבוש ציצית שמקיים בה מצוה בכל רגע, או מנתינת צדקה שמזדמנת לו במקום מטונף. והגר"ח קניבסקי (דרך אמונה מעשר פ"ט ציה"ל ס"ק נא) ביאר, שכונת הביה"ל לאסור רק בבית הכסא, שגרוע בטינופו משאר מקומות, ולכן אסור לקיים בו מצוות. ועוד חילק בין מצוה חיובית שאסור לעשותה במקום מטונף, לבין מצוה של רשות שמותר לעשותה גם במקום מטונף.

ולגבי ספרים הדינים בעניני תיקון המידות, אף שאינם מיוסדים על מאמרי חז"ל אלא על חכמת תכונת הנפש, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם אות כג) שיתכן שאסור לעיין בהם בבית הכסא.

ולקרוא בספר בן סירא בבית הכסא, כתב בשו"ת שלמת חיים (ח"ב סי' פא) שמותר, כיון שדינו כחכמות חיצוניות שמותר לקוראן במקומות שאסור להרהר בהם בדברי תורה.

[משנב ס"ק ג]

כל זמן שאין מגיע אליו סג"ג⁽²⁾.

(2) וכן לגבי מי שעומד באמצע תפילתו ותינוק טיף צואה לידו, כתב לקמן (סי' צ ס"ק פד) כדעת המקילים כאן שאם כיסהו ואין מגיע אליו הריח, לא יפסיק ואף לא יזוז ממקומו.

[משנב ס"ק ד]

הוא הדין באיזה דבר שמכסהו⁽³⁾ וכו', אין גופו חשוב פסולי⁽⁴⁾.

(3) ואפילו אם אין הכלי מגיע לקרקע ויש אויר ביניהם, וכגון שמצד אחד של הכלי יש בליטה המעכבת את הכלי שלא יגיע לקרקע, כתב לקמן (סי' פז ס"ק י) שאם החור הוא פחות משלשה טפחים אומרים לבדו ונחשב הכל למכוסה, אמנם אם החור הוא בכלי מלמעלה אפילו אם גדולו פחות משלשה טפחים אין זה נחשב כמכוסה.

(4) אבל אם אחר הניח רגלו על הגומא, כתבו הלחם יהודה (עייאש, פ"ג מהל' קריאת שמע הי"א) והאפיקי מגינים (חידושים ס"ק ו) שנחשב כיסוי אף אם הוא נוגע ברגלו, וכן לגבי תינוק היושב על עביט [כלי המיוחד לעשיית צרכיו] ומכסה את פתחו, כתב בשו"ת בנין ציון החדשות (סי' א) שלגבי אחרים נחשב כמכוסה [וראה מה שהביא השערי תשובה (סי' פא ס"ק ב) בשם השו"ת בית יהודה].

[משנב ס"ק ה]

סנדלו גרע טפ"ה⁽⁵⁾ מפני שעתה הוא מלבוש שלול⁽⁶⁾.

(5) ומשום כך כתבו הערוך השלחן (ס"ב) והכף החיים (ס"ק יב) שיש להיזהר כשיצא מבית הכסא וממקומות המטונפים שיקנח נעליו היטב קודם שיכנס לבית הכנסת להתפלל. והוסיף הכף החיים שלא רק קודם

המשך במילואים עמוד 21

[משנב ס"ק כט]

וכן בחיי"אדם כלל ד אות ט לא משמע כן⁽⁵³⁾ וכו', מ"מ להרהר בדברי תורה כשהוא ערס⁽⁵⁴⁾ וכו', פ"ן שאי אפשר לו לענות⁽⁵⁵⁾.

(53) אמנם לענין איסור 'ולא יראה', שלכמה דעות נוהג אף בצוואה [ראה שו"ע לקמן סי' עט ס"ב], כתב לקמן (שם ס"ק יד) שנחלקו האחרונים אם די בעצימת עיניים. ומסיק (שם) שבשעת הדחק יש לסמוך על דעת המקילים. עוד הוסיף בביה"ל שם (ד"ה אותה), שיש לצרף גם את דעת הסוברים שאסור 'ולא יראה' אינו נוהג בצוואה, ואם כן יש להתיר הרבר מדין 'ספק ספקא'.

(54) ולענין כתיבה האם היא כדיבור ויהיה אסור לכתוב במקום שאסור לדבר, ראה בפמ"ג (סי' מז משב"ז ס"ק ב) שהסתפק אם מותר לכתוב דברי תורה בחדר האמצעי של המרחץ או במקום שאינו נקי לגמרי שאסור לדבר שם דברי תורה. ובספר נחלת אליהו (לגר"א דושניצר, סי' כא-כב) כתב שלענין הכותב ספירת העומר הסתפק בזה בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' ל) אם כתיבה נחשבת כדיבור ונחשב שספר ספירת העומר [והשערי תשובה סי' תפט ס"ק א כתב שיש להסתפק קצת, אך נראה שיחזור ויספור בברכה], אלא שהוסיף הרעק"א שאף אם כתיבה כדיבור, מ"מ אם מכוון שלא תחשב כדיבור אינה נחשבת כדיבור. וכן כתב הגרי"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סוף סי' יב) בביאור דברי הרעק"א. מאידך, הא"א (בוטשאטש, מהדו"ת ס"א) כתב שכתובה היא כדיבור, ואין לכתוב דברי תורה כנגד ערוה, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' סא) שיש להחמיר שלא לכתוב דברי תורה כנגד ערוה.

ולענין לכתוב במקום שאסור להפסיק כדיבור, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' מז) שאסור, משום שמעשה חמור אף יותר מדיבור. ובשו"ת אור לי (לשדי חמד, סי' ט) כתב שאפילו אם כתיבה אינה כדיבור, אסור לכתוב דברי תורה במקום שאסור לדבר, שיש לחוש שיוציא דיבור מפיו. מאידך, האדו"ת (עובר אורח אות קעג) וכן הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' רי, ואשי ישראל פי"ט הע' א) כתבו שגם במקום שאסור להפסיק באמצע התפילה כדיבור, מ"מ כתיבה מותרת. ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' כז) כתב שהררצה להפסיק בברכות קריאת שמע כדיבור כדי לקרוא לאנשים להשלים מנין, מותר לעשות כן, אך אם יכול לעשות כן בכתיבה לא יפסיק כדיבור.

אכן, לענין ברכות התורה על כתיבת דברי תורה, שכתב השו"ע לעיל (סי' מז ס"ג) שיש לברך על כך, הביא המשנ"ב שם (ס"ק ד) שני טעמים, ולא כתב את הטעם שיש לברך משום שכתובה כדיבור [ואף לטעם שכתב המשנ"ב בשם הלבוש שכתובה כיון שעושה מעשה חמור דינה מהרהור, ביאר השדי חמד (שם) שאין הכוונה שכתובה כדיבור]. וראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן סי' תפט ס"א ד"ה מונה והולך, לענין ספירת העומר.

ולגבי עניית אמן, כתב לקמן (סי' פד ס"ק ז) שבבית האמצעי של בית המרחץ [הוא מקום שמקצת בני אדם ערומים ומקצתם לבושים], שמותר בהרהור, מותר גם בעניית אמן.

(55) וכן כתב בביה"ל לעיל (בהקדמה לסי' עד אות א) שאסור לצאת ידי חובתו מדין 'שומע כעונה' מול ערוה, כיון שנחשב לדיבור. וכן לענין שליח ציבור המוציא את הרבים ידי חובתם, כתב במשנ"ב לקמן (סי' עט ס"ק ז) שאם נמצאת צוואה בתוך ארבע אמותיו של אחד המתפללים, על הש"ץ להפסיק תפילתו, כיון שנחשב הדבר כאילו כל אחד מתפלל לעצמו.

ולענין העומד בתפילה ונצרך לנקיבו, הסתפק בביה"ל לקמן (סי' קד ס"ז ד"ה ויהיה) אם יכול חיבור להוציא מדין 'שומע כעונה', כיון שלמנהגנו 'שומע כעונה' לא נחשב כדיבור ממש, עיין שם.